

AASTARAAMAT 2011

ÜLEVAADE RAHAPESU ANDMEBÜROO TEGEVUSEST 2011. AASTAL

TALLINN 2012

SISUKORD

1. OLULISEMAD SÜNDMUSED 2011. AASTAL RAHAPESU ANDMEBÜROO TÖÖS	5
2. ÜLEVAADE RAHAPESU ANDMEBÜROO TÖÖTULEMUSTEST 2011. AASTAL	6
2.1. Büroole laekunud andmete töötlemine, analüüsimine ja edastamine	6
2.2. Ülevaade büroo edastatud materjalidest	11
2.3. Siseriiklik koostöö ja koolitused	15
2.4. Rahvusvaheline koostöö	16
2.5. Järevalve	17
3. RAHAPESU TÜPOLOOGIAD EESTIS	18
3.1. Rahapesu andmebüroo poolt tuvastatud rahapesuskeemid	18
3.2. Kohtuotsused rahapesus Eestis aastal 2011	22
4. ETTEVAATAVALT AASTASSE 2012	24

Hea lugeja!

2011. aasta oli rahapesu andmebüroo jaoks töötulemuste poolest läbi aegade edukaim. Kuigi saabunud teatiste arv jäi 2010. aastaga samale tasemele, edastas rahapesu andmebüroo uurimisorganitele tunduvalt enam materjale. Ühelt poolt on see kindlasti viide teatiste kvaliteedi tõusule, teisalt aga ka märk büroo ametnike professionaaluse kasvust. Rahapesu on üks keerukamaid kuriteoliike maailmas ja selle avastamine nõuab ka ametnikelt eriväljaõpet, laialdasi teadmisi erinevatest seadustest, äri- ja majanduse toimimise aspektidest ning kaasaegsetest rahapesutrendidest. Neid teadmisi ei omandata mitte ainult koolipingis, vaid pideva enesearendamise ja pikaajalise töökogemuse tulemusena. Seetõttu on meeldiv tõdeda, et büroo ametnike koosseis on olnud läbi aastate suhteliselt stabiilne, mille tulemusena on osutunud võimalikuks ka ametnike professionaalsuse kasv.

On rõõm tõdeda, et Eesti rahapesu andmebürood hinnatakse rahvusvaheliselt väga kõrgelt. Meie büroo poolt väliskolleegidele pakutava teabe edastamise kiirus ja kvaliteet on leidnud korduvalt positiivset äramärkimist välispartnerite poolt. Sellest annavad tunnistust ka igaaastased välisriikide rahapesu tokestamisega tegelevate ametnike tutvumisviisidid Eestisse, kes on tulnud siia sooviga õppida meie kogemustest.

Kuigi 2011. aasta tulemused olid positiivsed, ei saa kindlasti jääda loorberitele puhkama. Maailmas muutub järjest aktiivsemaks internetikuritegevusest teenitava kriminaalse tulu pesemine ning osa sellisest rahast jõuab ka meile. Seda ilmestab hästi 2011. aasta statistika, kus märkimisväärne osa rahapesu andmebüroo poolt edastatud materjalide põhjal alustatud rahapesumenetlustest olid seotud just nn arvutikuritegevusega. Eesti ja meie lähiriikide jaoks on jätkuvalt probleemiks valdavalt Venemaalt pärinevad tuvastamata päritoluga rahavood, millega tegelemine on olnud juba aastaid rahapesu andmebüroo

üheks peamiseks prioriteediks ja suurimaks väljakutseks. Siseriiklikult esineb enim maksuritegudega (käibemaksupettused, arvevabrikud jms) ja kelmustega seonduvat rahapesu. Nende skeemide paljastamisega kavatseb rahapesu andmebüroo jätkata ka 2012. aastal.

Rõõmu teeb aga see, et Eesti ei võitle rahapesuga vaid repressiivmeetmete rakendamise ja kriminaalmenetluste kaudu. Oluline roll on riskipõhisel lähenemisel ja selle pinnalt tehtud seadusemuudatustel, millega reageeritakse operatiivselt uutele kuritegude trendidele. 2011. aastal valmistati ette rida seadusemuudatusi, mis peaksid 2012. aastal muutma rahapesijate tegevuse Eestis tunduvalt keerulisemaks ning õiguskaitseorganite ja rahapesu andmebüroo tegevuse kriminaalse tulu konfiskeerimisel tõhusamaks. Meil saab olla ainult üks eesmärk – muuta Eesti rahapesijate jaoks kõige ebaatraktiivsemaks riigiks!

*Raul Vahtra
Rahapesu andmebüroo juht*

1. OLULISEMAD SÜNDMUSED 2011. AASTAL RAHAPESU ANDMEBÜROO TÖÖS

Eesti rahapesu andmebürood külastasid 2011. aastal kolleegid Serbia ja Moldova rahapesu andmebüroodest, kes tutvusid Eesti seaduseandlusega, parima praktika ning rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisega tegelevate ametkondadega. Kohtumiste tulemusena õnnestus mõlemal poolel saada huvitavaid kogemusi ning väärtuslikke teadmisi ja luua veelgi tugevamad sidemed omavaheliseks koostööks.

Sügisel avaldati uuringu tulemused, mille keskmes oli rahapesu rahasiirdajate ja valuutavahetajate vahendusel. Tegu on Rahapesuvastase töökonna (FATF) ja Euroopa Nõukogu rahapesu tõkestamise meetmeid hindava ekspertkomitee (Moneyval) ühisprojektiga, mida juhtis Eesti rahapesu andmebüroo. Uuringus antakse ülevaade erinevate riikide probleemidest rahapesu tõkestamisel, trendidest ja valdkondadest, millele tuleks rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seisukohalt tähelepanu pöörata. Uuringu täistekst on avaldatud FATFi veebilehel: http://www.fatf-gafi.org/document/50/0,3746,en_32250379_32237202_48761970_1_1_1_1,00.html

Detsembris kaitses Eesti esindus edukalt Euroopa Nõukogu rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmeid hindava ekspertkomitee Moneyval plenaaristungil rahapesu ja terrorismi rahastamise meetmeid käsitlevat teise arenguraporti, milles keskenduti peamiselt hindamisraporti koostamise aluseks olnud rahvusvahelisi rahapesu tõkestamise standardeid kehtestava Rahapesuvastase töökonna (FATF) metoodikas kasutatud tuumsoovituste täitmisele.

2011. aasta oli rahapesu andmebüroo jaoks oluline nii siseriikliku kui rahvusvahelise rahapesu ja terrorismi rahastamise seisukohalt.

Eestis on pärast 2009. aastal toimunud Moneyvali hindamisvisiiti muudetud mitmeid õigusakte, et tagada seadusandluse vastavus rahvusvaheliste standarditega ja täita Eesti suhtes hindamisraportis sisaldunud ettepanekuid. Muuhulgas on parandatud ja täpsustatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadust hoolsusmeetmete ja järelevalve tõhustamise osas, karistusseadustikku, kriminaalmenetluse seadustikku ja tolliseadust. Lisaks on hindamisel tehtud ettepanekuid arvestatud ka uue rahvusvahelise sanktsiooni seaduse ning makseasutuste ja e-raha asutuste seaduse väljatöötamisel. Õigusliku regulatsiooni efektiivsuse analüüsimise tõhustamiseks on täiendatud riikliku kohtu- ja kriminaalmenetluse statistika kogumist. Eesti edusamme ja kohaldatud meetmete efektiivsust kinnitasid järelevalveasutuste ja prokuratuuri tegevus, samuti erasektori teadlikkus ning koostöö rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisel. Moneyvali neljanda hindamisvooru läbiviimine on Eestis kavandatud 2013. aastal.

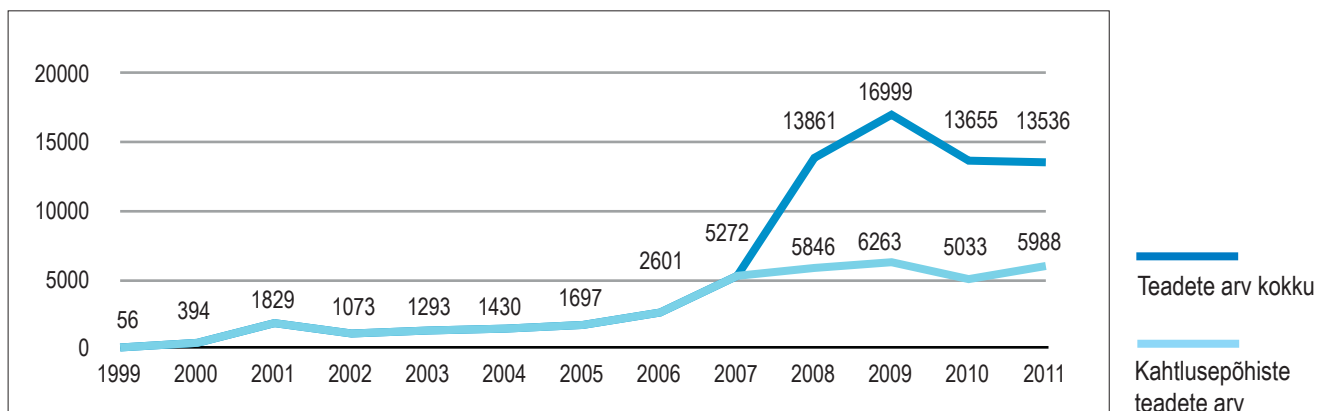

2. ÜLEVAADE RAHAPESU ANDMEBÜROO TÖÖTULEMUSTEST 2011. AASTAL

2.1. BÜROOLE LAEKUNUD ANDMETE TÖÖTLEMINE, ANALÜÜSIMINE JA EDASTAMINE

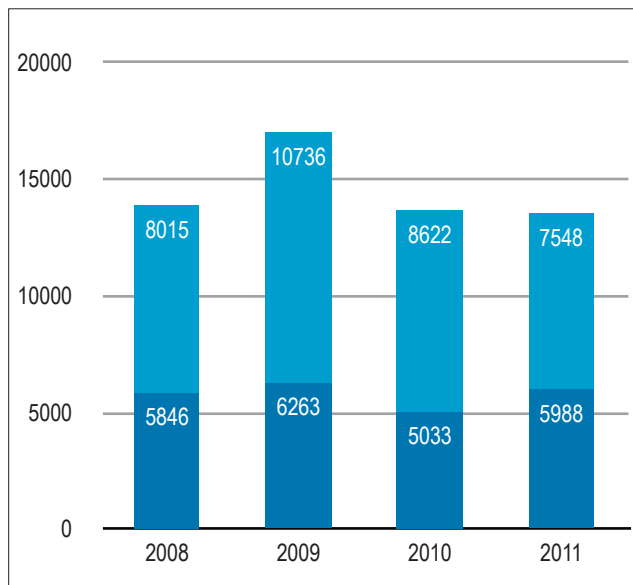
Rahapesu andmebüroole saabunud teadete arv on viimase kümne aasta jooksul märkimisväärselt kasvanud. 2011. aastal sai rahapesu andmebüroo kokku 13 536 teadet, mis oli samas suurusjärgus 2010. aastal saabunud teadete arvuga (vt joonis 1).

2011. aastal sai rahapesu andmebüroo kokku 13 536 teadet

Joonis 1. Rahapesu andmebüroole laekunud teadete arv perioodil 1999-2011.

* Märkus: alates 2008. aastast kehtib Eestis lisaks kahtlusepõhisele ka summapõhise teatamise kohustus. (Summapõhiste teadete arv) = (Teadete arv kokku) – (kahtlusepõhiste teadete arv).

■ Kahtlusepõhine ■ Summapõhine*

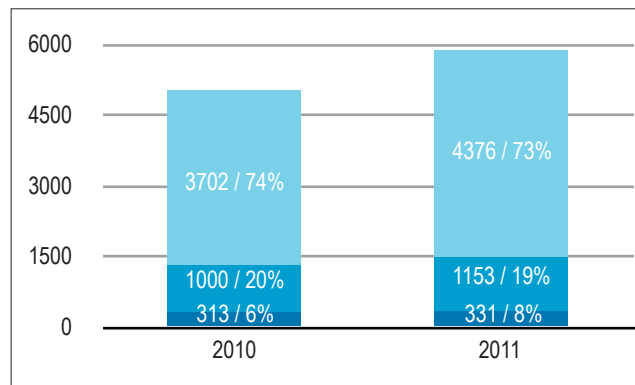
Joonis 2. Rahapesu andmebüroole laekunud teatiste arv 2008-2011.

* Märkus: alates 2008. aastast kehtib Eestis lisaks kahtlusepõhisele ka summapõhise teatamise kohustus. Summapõhiste teadete arv = teadete arv kokku – kahtluse põhiste teadete arv.

Summapõhiste teadete hulgas sisaldub 2011. aastal ka 6 teadet, mille liigiks oli märgitud „kahtlus täpsustamata“

Seejuures toimus kahtlusepõhiste teadete arvus mõningane tõus ning summapõhiste langus (vt joonis 2).

2010. ja 2011. aasta võrdluses jäi kahtlusepõhiste teadete jagunemine rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusega teadeteks praktiliselt muutumatuks. Ligi kolmel neljast laekunud kahtlase teingu teatest oli mõlemal aastal aluseks rahapesu kahtlus ning viiendikul terrorismi rahastamise kahtlus (vt Joonis 3). Vältimaks võimalikke väärti tõlgendamisi, soovime juhtida tähelepanu sellele, et võrdlemisi kõrge terrorismi rahastamise kahtlusega teadete arv ei viita siiski kõrgele terrorismi rahastamise kahtlusele riigis; suure terrorismi rahastamise kahtlusega teadete arvu põhjuseks on asjaolu, et rahapesu andmebürood teavita-

■ Kahtlus täpsustamata ■ Terrorismi rahastamise kahtlus
■ Rahapesukahtlus

Joonis 3. Kahtlaste tehingute jaotumine kahtluse põhisuse alusel 2010. ja 2011. aastal.

	2011	Osakaal teatajatest (%)	2010	Osakaal teatajatest (%)
Finantseerimis-asutused	9960	73,6	10120	74,1
Krediidiasutused	2442	18,0	2681	19,6
Muud eraõiguslikud ettevõtjad	571	4,2	355	2,6
Professionaalid	147	1,1	180	1,3
Riigiasutused	194	1,4	130	1,0
Teise riigi asutus	214	1,6	181	1,3
muud	8	0,1	8	0,1
KOKKU	13536	100	13655	100

Tabel 1. Rahapesu andmebüroole laekunud teadete jagunemine teatajate lõikes.

takse rahasiiretest kõrgendatud terrorismi rahastamise kahtlusega riikidesse.

Teadete saatjate hulgas domineerivad sarnaselt varasemate aastatega krediidi- ja finantseerimisasutused (vt tabel 1). Veidi kasvas kahe aasta võrdluses muudelt eraõiguslikelt ettevõtjatelt saabunud teadete osakaal.

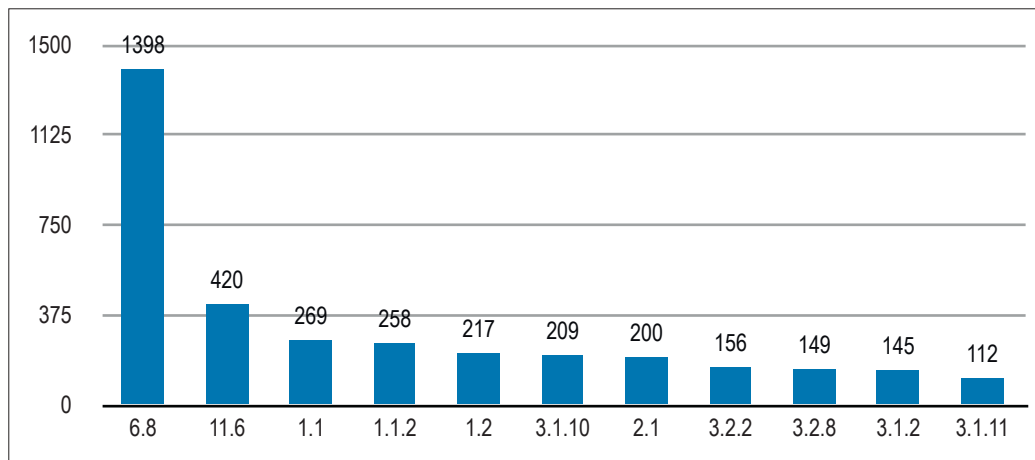
	kahtlus täpsustamata	rahapesu- kahtlus	terrorismi rahas- tamise kahtlus	summa- põhine	KOKKU
Muud	8	0	0	0	8
Krediidiasutused	9	2400	10	23	2442
Finantseerimisasutused	20	1911	1143	6886	9960
Arveldus- ja sularaha siirdamine	3	221	10	5	239
Kindlustusteenuse pakkumine	8	1	0	2	11
Laenutehingud	0	1	0	0	1
Liisingutehingud	0	3	0	9	12
Makseteenuse pakkumine	4	1159	1064	2024	4251
Mittesularahaliste maksevahendite väljastamine ja haldamine	0	0	0	0	0
Valuutavahetus	5	526	69	4846	5446
Muud eraõiguslikud ettevõtjad	16	28	0	527	571
Kauplejad	1	27	0	169	197
Kinnisvaravahendajad	1	0	0	0	1
Muud	11	1	0	0	12
Önnemängude korraldajad	3	0	0	358	361
Professionaalid	20	26	0	101	147
Advokaadid	5	0	0	0	5
Audiitorid	5	0	0	23	28
Kohtutäiturid	1	0	0	1	2
Muud juriidilised nõustajad	4	1	0	1	6
Notarid	1	25	0	72	98
Pankrotihaldurid	4	0	0	0	4
Raamatupidamisteenuse pakkujad	0	0	0	4	4
Riigiasutused	172	11	0	11	194
RAB	8	6	0	0	14
Finantsinspeksioon, Eesti Pank	13	0	0	0	13
Maksu- ja Tolliamet	23	5	0	10	38
Prokuratuurid	1	0	0	0	1
Politseiasutused	122	0	0	0	122
Muu	5	0	0	1	6
Teise riigi asutus	214	0	0	0	214
KOKKU	459	4376	1153	7548	13 536

Tabel 2. Laekunud teadete jagunemine põhisuse ja saatja lõikes.

Rahapesu kahtlusega teadete saatjatena domineerivad peamiselt pangad ja makseteenuse pakkujad, terrorismi rahastamise kahtlusega teadete saatjatena makseteenuse pakkujad (vt tabel 2). Summapõhised teateid saadavad valdavalt valuutavahetuse ja makseteenuse pakkujad, teiste ettevõtjate osakaal on tunduvalt tagasihoidlikum. Võrreldes 2010. aastaga suurenes 2011. aastal märkimisväärselt

(enam kui 1700 teate võrra) valuutavahetajatelt saabunud (nii rahapesu kahtlusega kui summapõhiste) teadete arv ning vähenes enam kui 2100 võrra maksevahendajatelt saabunud teadete arv (vähenemine toimus summapõhiste teadete arvelt, rahapesukahtlusega teadete arv suurenes pisut).

Joonis 4. Peamised teatamise põhjused rahapesu kahtluse korral 2011. aastal.

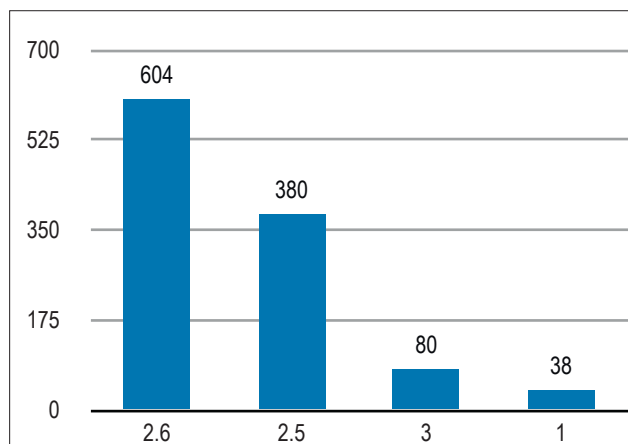

* Selgitus:

6.8. isik teostab ülekandeid teistele isikutele erinevatesse riikidesse, mis ei vasta kliendi tavapärasele tegevusele;
 11.6. isiku suhtes on eelnev rahapesu kahtlus;
 1.1. variisiku kahtlus füüsilise isiku puhul;
 1.1.2. isik kasutab kõrvalist abi dokumentide täitmisel või ei oska neid täita;
 1.2. juriidilisest isikust variisiku kahtlus;
 3.1.10. üksik suur või regulaarsed sularaha väljavõtmised ka väiksemates summates pangautomaadi kaudu;
 2.1. isik ei oska põhjendada teenuse vajalikkust, mille kasutamise eesmärgil krediidi – või finantseerimisasutuse poole pöörduti;
 3.2.2. üksik ebatavaliselt suur, harilikule käibele mittevastav ja/või piisavalt põhjendamata välismakse;
 3.2.8. üksik suur või ebaharilikult sagedased maksed ka väiksemates summates samade osapoolte vahel, kusjuures muid tavapärasele majandustegevusele viitavaid tehinguid kontol ei toimu;
 3.1.2. üksikud suured või regulaarsed sularaha sissemaksed füüsilise isiku kontole;
 3.1.11 üksik suur või regulaarsed sularaha väljamaksed ka väiksemates summates pangakontoris, kui see ei vasta kliendi tavapärasele tegevusele või harilikule käibele.

Sarnaselt 2010. aastaga domineerib kahtlustepõhiste teadete korral selgelt ülekannete tegemine teistesse riikidesse ilma selge põhjuseta. Oluliselt on kasvanud teatamine sel põhjusel, et isiku suhtes on eelnev rahapesu kahtlus. Teistest kahtlust äratanud asjaoludest domineerivad jätkuvalt variisiku kahtlus ning ebaharilikud, isiku majandustegevusega kooskõlas mitteolevad suuremahulised tehingud (vt joonis 4).

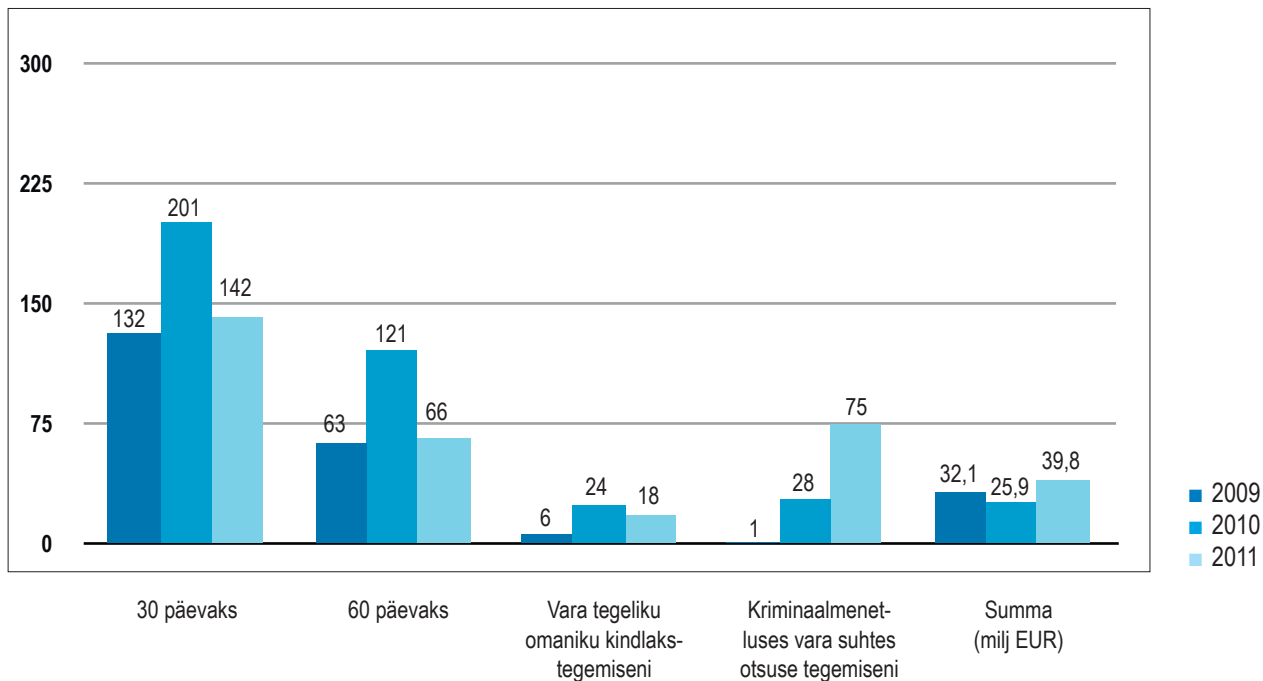
Terrorismi rahastamise kahtluse korral domineerivad teatamise põhjustena selgelt ülekanded riskiriigiga seotud isikule ilma arvet avamata ja sularahasiirded riskiriiki ilma arvet avamata (vt joonis 5).

Joonis 5. Teatamise põhjused terrorismi rahastamise kahtlusega teadete korral.

* Selgitus:

2.6. sularaha ülekanded riskiriigiga seotud isikule arvet avamata;
 2.5. sularaha ülekanded „riskiriiki“ arvet avamata;
 3. füüsiline isik omab „riskiriigi“ kodakondsust;
 1. isik on kantud Euroopa Liidu või ÜRO finantssanktsioonide nimekirja.

Joonis 6. Rahapesu andmebüroo poolt pangakontodele seatud käsutamise piirangud 2009.-2011. aastal.

PIIRANGUD VARA KÄSUTAMISELE

Seadusest tulenevalt on rahapesu andmebürool õigus peatada tehing või piirata vara käsutamist, kui esineb rahapesu või terrorismi rahastamise kahtlus. 2011. aastal piiras büroo 30 päevaks kontode käsutamist 142 ning 60 päevaks 66 korral, käsutamise piiranguga summade kogumaht oli 39,8 miljonit eurot (sellest ca 9 miljonit eurot oli nende käsutamise piiramist kogumaht, mis oli seatud 2010. aastal; vt joonis 6). Näitajad on samal tasemel 2009. aastaga ning mõnevõrra madalamad kui 2010. aastal. 2011. aasta lõpu seisuga oli rahapesu andmebüroo poolt seatud kehtivaid piiranguid vara käsutamisele summas 12,1 miljonit eurot.

Rahapesu andmebüroo kasutas seadusest tulenevaid võimalusi piirata vara käsutamist tegeliku omaniku kindlakstegemiseni 18 korral kogusummas 8,9 miljonit eurot ning kriminaalmenetluses vara suhtes otsuse vastuvõtmiseni 75 korral summas 4,8 miljonit eurot.

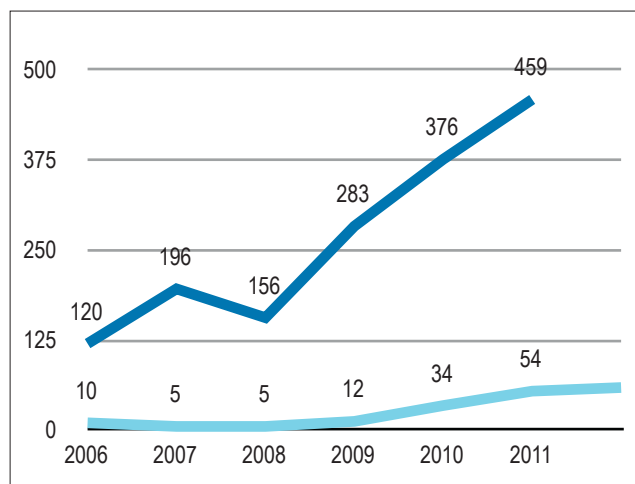
Varade käsutamist piirati 2011. aastal tunduvalt rohkem kui varem – kokku 21 korral (võrdluseks – 2009. ja 2010.

2011. aastal piiras rahapesu andmebüroo oma ettekirjutusega 142 konto või tehingu, ametitöimingu või –teenuse objektiks oleva vara käsutamist kokku kokku ligikaudu 40 miljoni euro väärtuses.

aastal ühel korral). Piirang seati 8 sõiduauto, ühe väike-laeva ja 153 kinnistu kasutamisele. Aasta lõpu seisuga oli nelja kinnistu kasutamisele kehtiv rahapesu andmebüroo käsutamise piiramise otsus ning ülejäänud 149 kinnistu ja sõidukite kasutamise osas oli kohus teinud otsuse käsutamise piiramise kohta.

2.2 ÜLEVAADE BÜROO EDASTATUD MATERJALIDEST

Viimastel aastatel on rahapesu andmebüroo poolt teistele õiguskaitseasutustele edastatud materjalide arv aasta-aastalt märkimisväärselt kasvanud (vt joonis 7).

Uurimiseks edastatud materjalid

Alustatud rahapesumenetlused

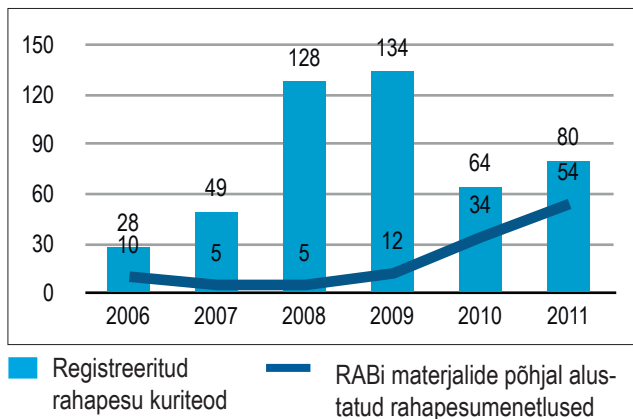
Joonis 7. Rahapesu andmebüroo poolt uurimisorganitele saadetud materjalide arv perioodil 2006-2011.

2011. aastal edastas rahapesu andmebüroo teistele õiguskaitseasutustele 459 materjali, mida oli ligi neljandiku võrra rohkem kui aasta varem.

2011. aastal edastas rahapesu andmebüroo uurimisorganitele 459 materjali, edastatud materjalide arv kasvas võrreldes eelneva aastaga 22% (vt tabel 3). Uurimisorganitele edastati infot enam kui 1400 isiku kohta, edastatud materjalides kasutati rohkem kui 1700 saabunud teatise sisalduvat infot ning kahtlaste tehingutega seotud summad küündisid 255 miljoni euroni.

Tabel 3. Info uurimisorganitele edastatud materjalide kohta.

	2009	2010	2011	Kasv % (2011 vs 2010)
Uurimiseks edastatud materjalid	283	376	459	22
Kriminaalmenetluse alustamise otsustamiseks	39	55	83	51
... seisuga 31.12 alustatud kriminaalmenetlused	29	47	77	64
... sh alustatud rahapesumenetlused	12	34	54	59
Olemasoleva kriminaalasjaga liitmiseks	21	78	62	-21
... sh alustatud uued kriminaalmenetlused		3	1	
Vastused päringutele, saadetud päringud, teabeks	223	243	314	29
... edastatud materjalidega seotud summad (EUR)	2,6 mlrd	449,4 mln	255,4 mln	
... edastatud materjalidega seotud isikute arv	2426	1127	1429	

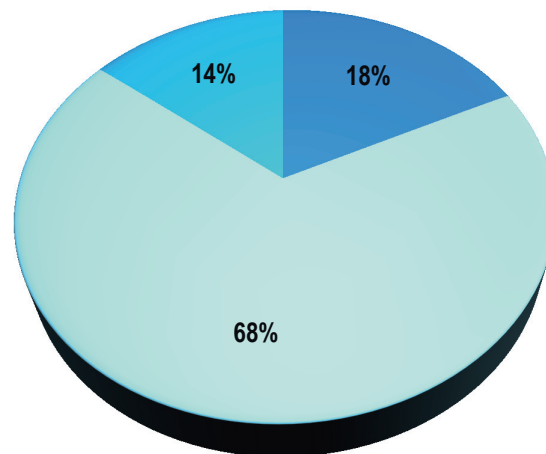
Joonis 8. Eestis registreeritud rahapesualaste kuritegude koguarv ja rahapesu andmebüroo materjalide põhjal alustatud rahapesumenetluste arv aastatel 2006-2011.

Märkus: registreeritud rahapesu kuritegude arv pärineb Justiitsministeeriumist.

Rahapesu andmebüroo poolt saadetud materjalide põhjal alustatud rahapesumenetluste osakaal kõikidest alustatud rahapesumenetlustest on viimastel aastatel märkimisväärselt kasvanud (vt joonis 8).

2010. ja 2011. aasta suhtelises võrdluses on kasvanud kriminaalmenetluse alustamise otsustamiseks ning päringute, vastuste ja teabeks edastatud info osakaal, olemasoleva kriminaalasjaga liitmiseks edastatud materjalide osakaal on pisut vähenenud (2010. aastal 20%, 2011. aastal 13,5% kõikidest edastatud materjalidest). Enam kui kaks kolmandikku väljasaadetud materjalidest olid 2011. aastal vastused büroole saabunud päringutele, edastatud päringud või teabeks saadetud info (vt joonis 9). 14% edastatud materjalidest saadeti olemasoleva kriminaalasjaga liitmiseks. Kriminaalmenetluse alustamise otsustamiseks saadetud materjalide arv kasvas võrreldes 2010. aastaga enam kui 50%, moodustades edastatud materjalidest ligikaudu 18%.

Seadusest tulenevalt ei edasta rahapesu andmebüroo uurimisasutustele talle laekunud teatise ning ei avalikusta teatise saatnud isikut. Küll aga peetakse arvestust edastatud materjalide aluseks olevate teatiste osas. Sarnaselt 2010. aastaga põhines kõige suurem osa edastatud materjalidest valuutavahetustelt, pankadelt ning maksevahendajatelt laekunud infol. Kahe aasta võrdluses kasvas

- Kriminaalmenetluse alustamise otsustamiseks
- Olemasoleva kriminaalasjaga liitmiseks
- Vastused päringutele, saadetud päringud, teabeks

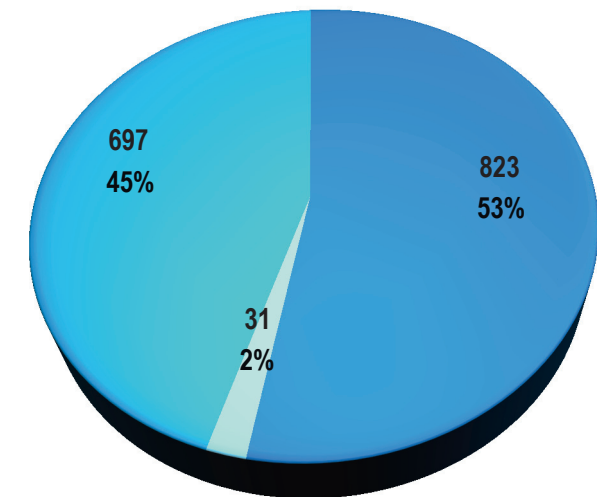
Joonis 9. Edastuste jagunemine liigi lausel 2011. aastal.

Teataja	2010	2011
Valuutavahetajad	603	970
Pangad	302	367
Makseteenuse pakkujad	90	186
Politseiasutused	51	88
Muu	28	37
Välisriigi RAB	13	21
Maksu- ja Tolliamet	11	17
Kindlustusfirmad		8
Notarid	22	5
Õnnemängude korraldajad	1	4
Advokaadid	2	0
KOKKU	1123	1703

Tabel 4. Edastatud materjalide aluseks olevate teatiste jagunemine teataja lõikes.

* Märkus: tabelis kajastatud kategooriate summa on suurem kui edastatud materjalide arv, kuivõrd mitmel juhul kasutati edastatud materjalis rohkem kui ühes teatistes sisalduvat infot.

märkimisväärselt edastatud materjalides kasutatud valuutavahetustelt ja maksevahendajatelt saabunud teadete arv (vt tabel 4).

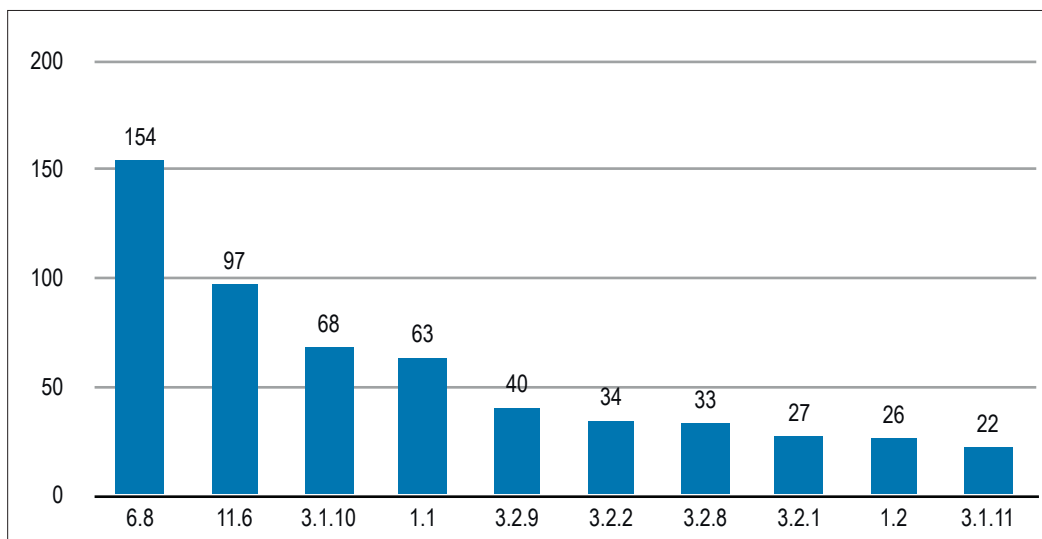
- Summapõhine
- Rahapesu kahtlus
- Terrorismi rahastamise kahtlus

Joonis 10. Edastatud materjalides kasutatud teadete jagumine põhisuse alusel.

Nagu viitab joonis 10, põhinesid enam kui pooled edastatud materjalidest summapõhisest teatamiskohustusest tuleneval infol, mis viitab selgelt, et 2008. aastal rakendunud seadusesäte on rahapesu tõkestamise seisukohalt oluline.

Joonis 11. Levinuid rahapesukahtlusega teatamise indikaatorid edastatud materjalide aluseks olevate teatiste korral

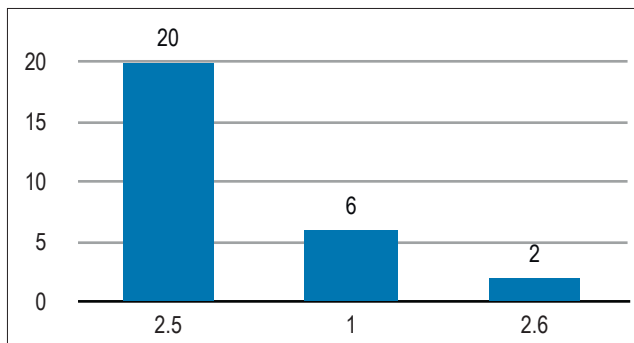
* Märkus: sinisega on märgitud rahapesu kahtlusega tehingute indikaatorid. Indikaatorite arv on suurem kui edastatud materjalide arv, kuna materjalides kasutatakse sageli mitme teatise infot.

Rahapesu kahtluse põhistest indikaatoritest domineerivad samad põhjused nagu saabunud teadete korral – isik teostab ülekandeid, mis pole kooskõlas tema tavapärase tegevusega ning isiku suhtes on teada varasem rahapesu kahtlus (vt joonis 11).

* Selgitus:

- 6.8. isik teostab ülekandeid teistele isikutele erinevatesse riikidesse, mis ei vasta kliendi tavapärasele tegevusele;
- 11.6. isiku suhtes on eelnev rahapesu kahtlus;
- 3.1.10. üksik suur või regulaarsed sularaha väljavõtmised ka väiksemates summates pangautomaadi kaudu;
- 1.1. variisiku kahtlus füüsilise isiku puhul;
- 3.2.9. lühikese ajavahemiku jooksul laekuvad mitmed välislaekumised, mis võetakse sularahas välja;
- 3.2.2 üksik ebatavaliselt suur, harilikule käibelet mittevastav ja/või piisavalt põhjendamata välismakse;
- 3.2.8 üksik suur või ebaharilikult sagedased maksed ka väiksemates summates samade osapoolte vahel, kusjuures muid tavapärasele majandustegevusele viitavaid tehinguid kontrol ei toimu;
- 3.2.1 üksik ebatavaliselt suur, harilikule käibelet mittevastav ja/või piisavalt põhjendamata siseriiklik makse;
- 1.2. juriidilisest isikust variisiku kahtlus;
- 3.1.11. üksik suur või regulaarsed sularaha väljamaksed ka väiksemates summates pangakontoris, kui see ei vasta kliendi tavapärasele tegevusele või harilikule käibelet.

Joonis 12. Levinuimad terrorismi rahastamise kahtlusega teatamise indikaatorid edastatud materjalide aluseks olevate teatiste korral.

* Selgitus:

2.5. sularaha ülekanded „riskiriiki“ arvet avamata;

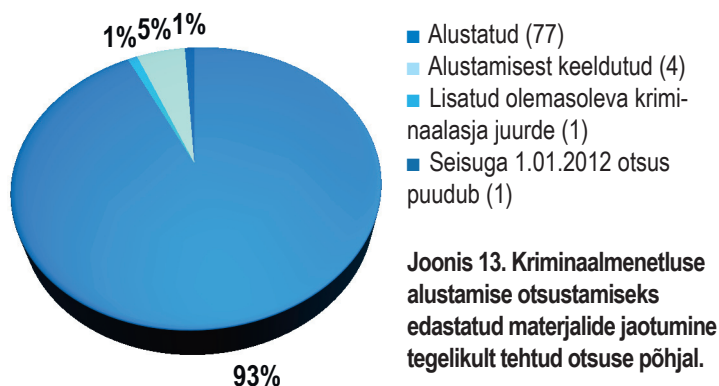
1. isik on kantud Euroopa Liidu või ÜRO finantssanktsioonide nimekirja.

2.6. sularaha ülekanded riskiriigiga seotud isikule arvet avamata.

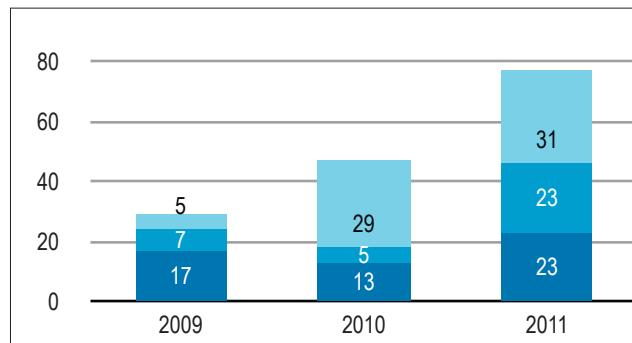
Terrorismi rahastamise kahtluse indikaatoritest on selgelt ülekaalus sularaha ülekanded riskiriiki ilma, et isik avaks arve (vt joonis 12).

Kriminaalmenetluse alustamise otsustamiseks saadetud 83 materjalist otsustati menetlust alustada 77 korral, neljal juhul menetlust ei alustatud ning ühe materjali korral lisati info olemasoleva kriminaalmenetluse juurde (vt Joonis 13). Ühel juhul ei olnud seisuga 1.01.2012 otsus veel teada.

Ka alustati 2011. a kriminaalmenetlust veel ühe rahapesu andmebüroo poolt kriminaalasja juurde lisamiseks saadetud materjali korral.

Joonis 13. Kriminaalmenetluse alustamise otsustamiseks edastatud materjalide jaotumine tegelikult tehtud otsuse põhjal.

Joonis 14. Menetluse alustamiseks saadetud materjalide jaotus alustamise kvalifikatsiooni alusel aastatel 2009-2011.

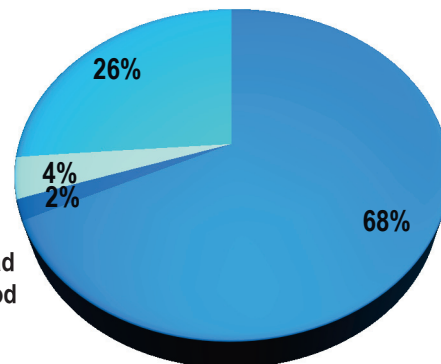
- Menetlust alustatud üksnes rahapesu tunnustel
- Menetlust alustatud nii rahapesu kui muu § alusel
- Menetlust alustatud üksnes muu § alusel

Viimastel aastatel on rahapesu andmebüroo poolt edastatud materjalide põhjal alustatud rahapesumenetluste arv hüppeliselt kasvanud (vt tabel 3). 2011. aastal alustati rekordiliselt palju rahapesumenetlusi – 54. Üksnes rahapesu tunnustel alustati 31 ning nii rahapesu kui muu kuriteo tunnustel 23 kriminaalmenetlust (vt joonis 14). 2009. aastal olid need arvud vastavalt 5 ja 7 ning 2010. aastal 29 ja 5.

Rahapesu arvatavate eelkuritegedena domineerisid 2011. aastal selgelt arvutikelmused, mis oli arvatav eelkuritegu 37 juhul (võrdluseks, 2010. aastal 12 juhul) ning kelmused (2011. aastal 14 ja 2010. aastal 19 juhul). Teiste kuritegude osakaal on tunduvalt tagasihoidlikum (vt joonis 15).

- Arvutikelmus (37)
- Kelmus (14)
- Dokumendi võltsimine (2)
- Riisumine (1)

Joonis 15. Arvatavad rahapesu eelkuriteod 2011. aastal.

2.3. SISERIIKLIK KOOSTÖÖ JA KOOLITUSED

2008. aastal jõustunud seaduse kohaselt jaguneb rahapesu ja terrorismi rahastamise alane järelevalve rahapesu andmebüroo, Finantsinspeksiooni, Eesti Advokatuuri ja Justiitsministeeriumi (viimasel on lubatud see kohustus delegeerida Notarite Kojale) vahel. Notarite Koda ja Advokatuur teostavad järelevalvet oma liikmete üle. Finantsinspeksiooni järelevalve all on krediidi- ja finantseerimisasutused, kes tegutsevad Finantsinspeksiooni poolt väljaantud litsentside ja tegevuslubade alusel. Seaduses sätestatud korras annavad järelevalveasutused kord aastas ülevaate oma tegevusest rahapesu andmebüroole. Vastavalt vajadusele ja koostöökokkulepetes kokkulepitud korras vahetatakse informatsiooni, korraldatakse ühisseminare ja konsultatsioone järelevalveasutuste vahel.

Rahapesu andmebüroo osaleb aktiivselt rahapesu tõkestamise alase valitsuskomisjoni töös, vaatejana valitsuskomisjoni juurde kuuluva turuosaliste nõukoja juures ning Pangaliidu rahapesu toimkonnas. Need annavad võimaluse tutvustada erinevatele osapooltele rahapesu trende ning arutada seaduse praktikas rakendamise küsimusi.

Samuti on väga oluline roll koostööl politseiprefektuuride, uurimisasutuste ja prokuratuuriga, mis toimub iga-päevaselt esilekerkivate kuriteojuhtumite lahendamiseks. Hea näitena siseriiklikust koostööst riigi jaoks oluliste probleemide lahendamisel võib aastast 2011 tuua romukulla küsimuse lahendamise (vt ka ptk 3.1). Aasta alguses analüüsis rahapesu andmebüroo 2010. aasta teisel poolel alanud tundmatu päritoluga romukulla (väidetavalt kasutamiskõlbmatud ehted ja jäägid) sissevoolu Eestisse ja sellega kauplemise skeeme, kus kasutati peamiselt variisikuid ning hiljuti registreeritud variettevõtteid. Sellise kulla müügiskeemidega kaasnesid rahapesu andmebüroo hinnangul ulatuslikud käibemaksupettused ja selle tulemuse-na saadud varade pesu. Kehtivas seadustikus ei olnud võimalik sellist äri tulemuslikult kontrollida, kuna romukulla ostu-müüki ei saanud kontrollida väärismetalltoodete seaduse ega vanametalli kokkuostu reguleeriva seaduse alusel. Vastav regulatsioon puudus ka rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses.

Koostöös Maksu- ja Tolliametiga alustati aasta jooksul mitu kriminaalmenetlust selliste skeemide paljastamiseks.

Rahapesu andmebüroo osaleb aktiivselt rahapesu tõkestamise alase valitsuskomisjoni töös, vaatejana valitsuskomisjoni juurde kuuluva turuosaliste nõukoja juures ning Pangaliidu rahapesu toimkonnas.

Koostöös rahapesu tõkestamise valitsuskomisjoniga töötati välja meetmed muutmaks nii rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadust kui käibemaksuseadust. Mõlemad seadusemuudatused on 2012. aasta alguse seisuga juba ka Riigikogu menetluses. Muudatuste tulemusena kannab käibemaksu Eesti Maksu- ja Tolliametile üle kulla kokkuostja, mitte enam müüja.

Rahapesu andmebüroo pöörab suurt tähelepanu teadlikkuse tõstmisele rahapesu tõkestamise vallas. 2011. aastal viisid rahapesu andmebüroo ametnikud ligikaudu 680 osalejale läbi 17 koolitust, neist 2 toimus välisriikides (vt tabel 5). Koolitusi teostati nii Eesti Maksu- ja Tolliameti töötajatele kui advokaatidele, prokuröridele, kohtunikele ja kolleegidele Politsei- ja Piirivalveametist. Lisaks koolitati krediitiasutuste, kindlustusfirmade ja rahasiirdamisega tegelevate firmade töötajaid. Peamisteks koolitusteemadeks olid rahapesu tõkestamine ja rahvusvahelise sanktsiooniseaduse rakendamine.

	2009	2010	2011
Teostatud koolitused	22	26	17
Osavõtjate arv	~1130	~ 670	~ 680

Tabel 5. Rahapesu andmebüroo poolt teostatud koolitusseminarid 2009.-2011. aastal.

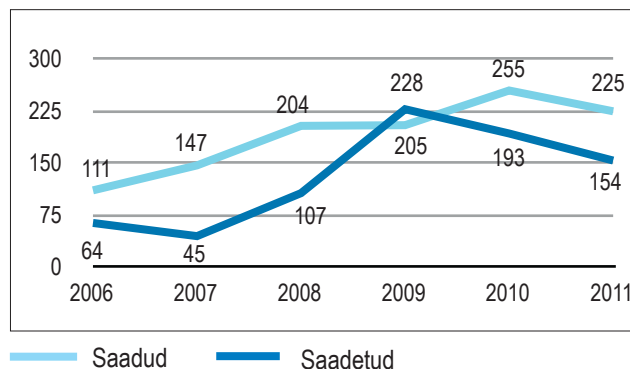
2.4. RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ

Rahvusvaheline koostöö on rahapesu andmebüroode töö üks alustaladest, kuna rahapesuskeemid hõlmavad sageli mitmeid riike ning nende tokestamine eeldab riikideülest koostööd. Eesti rahapesu andmebüroo aitab kaasa rahapesu tokestamisele mitte üksnes siseriiklikult, vaid ka rahvusvahelises mastaabis. 2011. aastal võõrustas rahapesu andebüroo kolleege Serbiast ja Moldovast.

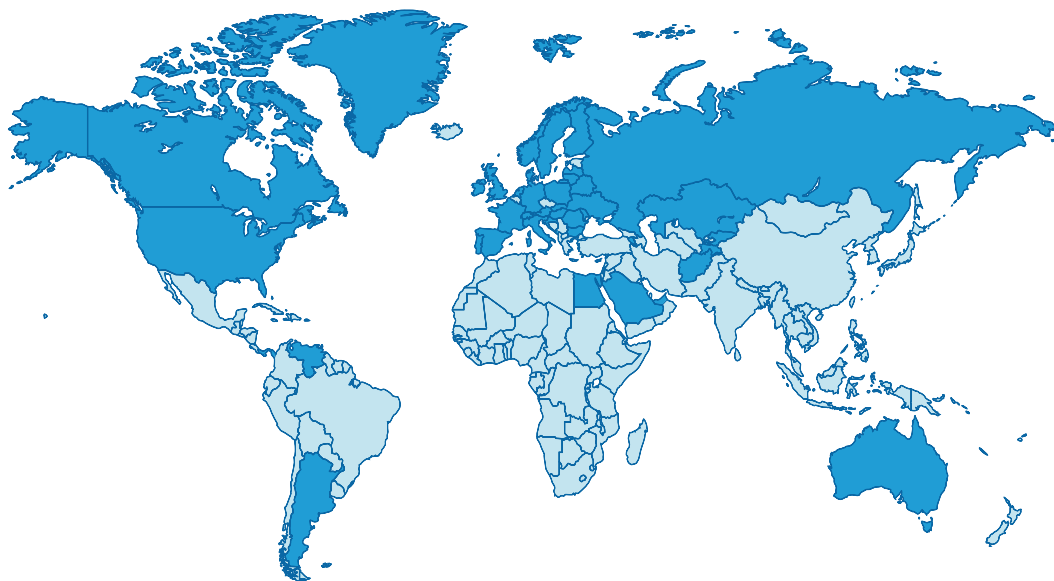
Viimasel viiel aastal on nii rahapesu andmebüroo poolt saadud kui saadetud välispäringute arv märgatavalt kasvanud. Võrreldes eelneva aastaga vähenes 2011. aastal nii rahapesu andmebüroole saadetud kui büroo poolt saadetud välispäringute arv mõnevõrra (vt joonis 16).

Ühtekokku sai rahapesu andmebüroo 2011. aastal pärinuid 43 riigist ning saatis 32 välisriiki. Joonisel 17 on toodud info selle kohta milliste riikidega Eesti rahapesu andmebüroo 2011. aastal koostööd tegi. Nagu näha, ulatub rahapesu andmebüroo koostöövõrgustik üle maailma kõikidele kontinentidele. Enim välispäringuid saadi traditsiooniliselt Lätist (80), Soomest (23) ja Venemaalt (19), kõige rohkem saadeti välispäringuid Lätti (38) ja Venemaale (31).

2011. aastal sai rahapesu andmebüroo 225 ning edastas 154 välispäringut

Joonis 16. Rahapesu andmebüroole laekunud ja saadetud välispäringute arv aastatel 2006-2011.

Joonis 17. Ülevaade riikidest kellega Eesti rahapesu andmebüroo 2011. aastal informatsiooni vahetas. (Märgitud tumedama sinisega.)

Keskmine välispäringule vastamise aeg rahapesu andmebüroos on 14 päeva, mis on üks lühemaid maailmas. On rõõm tõdeda, et välismaa koostööpartnerid on rahapesu andmebürood korduvalt tunnustanud võimekuse eest anda väga kiiresti sisukat informatsiooni.

Välisriigi rahapesu andmebüroole anti luba meie edastatud info kasutamiseks välisriigi uurimisorganitele uurimis- või kohtumenetluses 191 juhul.

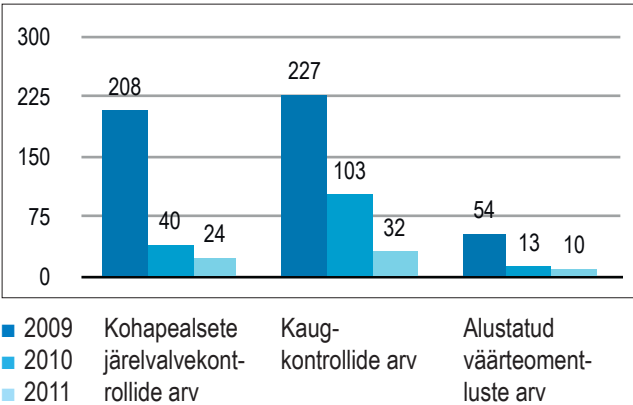
2.5. JÄRELEVALVE

Alates 2008. aastast teostab büroo järelvalvet kohustatud subjektide üle kahes vormis – kohapealsete ning kaugkontrollidena.

Järelvalvetegevuse planeerimisel lähtutakse eelanalüüsist järelvalve alustes sektorites ning riskide hindamisest. Kaugkontrolli eelis võrreldes kohapealse kontrolliga on nii rahapesu andmebüroo ametnike kui kontrollitavate isikute aja kokkuvõtte. Kontrollitav isik saab ettekirjutuse täitmise tähtaja jooksul ise valida aja, mil ta ettekirjutuse täidab ning info (elektroonselt) rahapesu andmebüroole edastab. Rahapesu andmebüroo hoiab aga kokku ametnike tööaega ning transpordikuluseid. Kohapealseid kontrole viiakse läbi eelkõige siis, kui riskianalüüs viitab riskide suurenemisele teatud ettevõtjate suhtes ning teatud juhtudel ka uute turule sisenejate suhtes.

Kuna juba 2009. aastal oli märgata, et kohustatud subjektide teadlikkus rahapesu tõkestamise nõuetest ja nende normide täitmine on märkimisväärselt paranenud, siis on kahel viimasel aastal keskendunud rohkem riskipõhisele järelvalvele ning järelvalvekontrollide arv on vähenenud. Väärteomenetluste arvu tunduv vähenemine viitab samuti teadlikkuse ja seadusekuulekuse tõususele seaduse kohustatud subjektide hulgas (vt joonis 18).

Kaugkontrolli vormis teostati 2011. aastal järelvalvet

Joonis 18. Järelvalvekontrollid ja väärteomenetlused 2009–2011.

2011. aastal tegi rahapesu andmebüroo 24 kohapealset ja 32 kaugkontrolli ning alustas 10 väärteomenetlust.

rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise osas 32 õigusteenuse osutaja suhtes. Õigusteenuse osutajad on rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse mõistes kohustatud isikud juhul, kui nad teevad teatud tingimustele vastavaid tehinguid. Kontrolli tulemusena selgitati välja, et kontrollitud 32 isikust osutusid subjektideks 6 isikut. Kaugkontrollide üldjärelalusena võib välja tuua, et võrreldes 2010. aastal teostatud kaugkontrollidega on subjektide teadlikkus seaduse nõuetest ning selle täitmisest märgatavalt paranenud. 2011. aastal teostatud kaugkontrollide käigus ei tuvastanud rahapesu andmebüroo rikkumisi.

Subjektide kategooria	Kontrollitud ettevõtete arv	Alustatud väärteomenetluste arv
Krediidiasutus		2
Finantseerimisasutused	6	1
...laenuandjad	3	1
...valuutavahetused	3	
...faktooring	1	
Hoiu-laenuühistu	1	
Kasiinod	4	
Pandimajad	3	3
Maksevahendajad	3	4
Kauplejad	4	
Muud äriühingud	2	
KOKKU	24	10

Tabel 6. Kohapealse järelvalve käigus kontrollitud ettevõtete jagunemine tegevusala lõikes ja rahapesu andmebüroo poolt alustatud väärteomenetluste arv 2011. aastal.

3. RAHAPESU TÜPOLOOGIAD EESTIS

Käesolevas osas anname esmalt ülevaate rahapesu andmebüroo poolt täheldatud uutest rahapesuskeemidest ning 2011. aastal jõustunud rahapesualastest kohtuotsustest.

3.1. RAHAPESU ANDMEBÜROO POOLT TUVASTATUD RAHAPESUSKEEMID

KULD

Alates 2010. aasta suvest sai rahapesu andmebüroo mitmeid teateid suurtest romukulla müügitehingutest, kus Eestis registreeritud ettevõtte müüs suurtes kogustes kulda ja vahetas kullamüügist saadud raha koheselt sularahaks eurodes. Analüüsi käigus selgitas rahapesu andmebüroo välja, et kullamüügiga tegelevad eelkõige riuliettevõtted ehk siis ettevõtted, millel üldiselt majandustegevus puudub ning mis pole registreeritud majandustegevuse registris. Ettevõtte asutatakse või soetatakse ainult kulla müügitehinguteks, juhatusse ja osanike ringi kuuluvad varriisikud. Tehingud toimuvad enamasti sularahas, mis teeb õiguskaitseasutuste jaoks skeemi jälgimise keeruliseks. Tuvastatud on, et skeemi viimased lülid nende ettevõtete juhatuses on kodutud, vanglast vabanenud isikud ja isegi tagaotsitavad. Analüüsitulemused viitavad, et tehingutega on seotud kriminaalkorras karistatud ning organiseeritud kuritegevusega seotud isikud.

Nn. lõppostjad küsivad riigilt tagasi sisendkäibemaksu, mida pole tegelikkuses nende skeemide puhul riigile makstud. Käibemaksu peaksid riigieelarvesse tasuma need ettevõtjad, kes toovad kulla Eestisse. Seda aga ei tehta, kuna

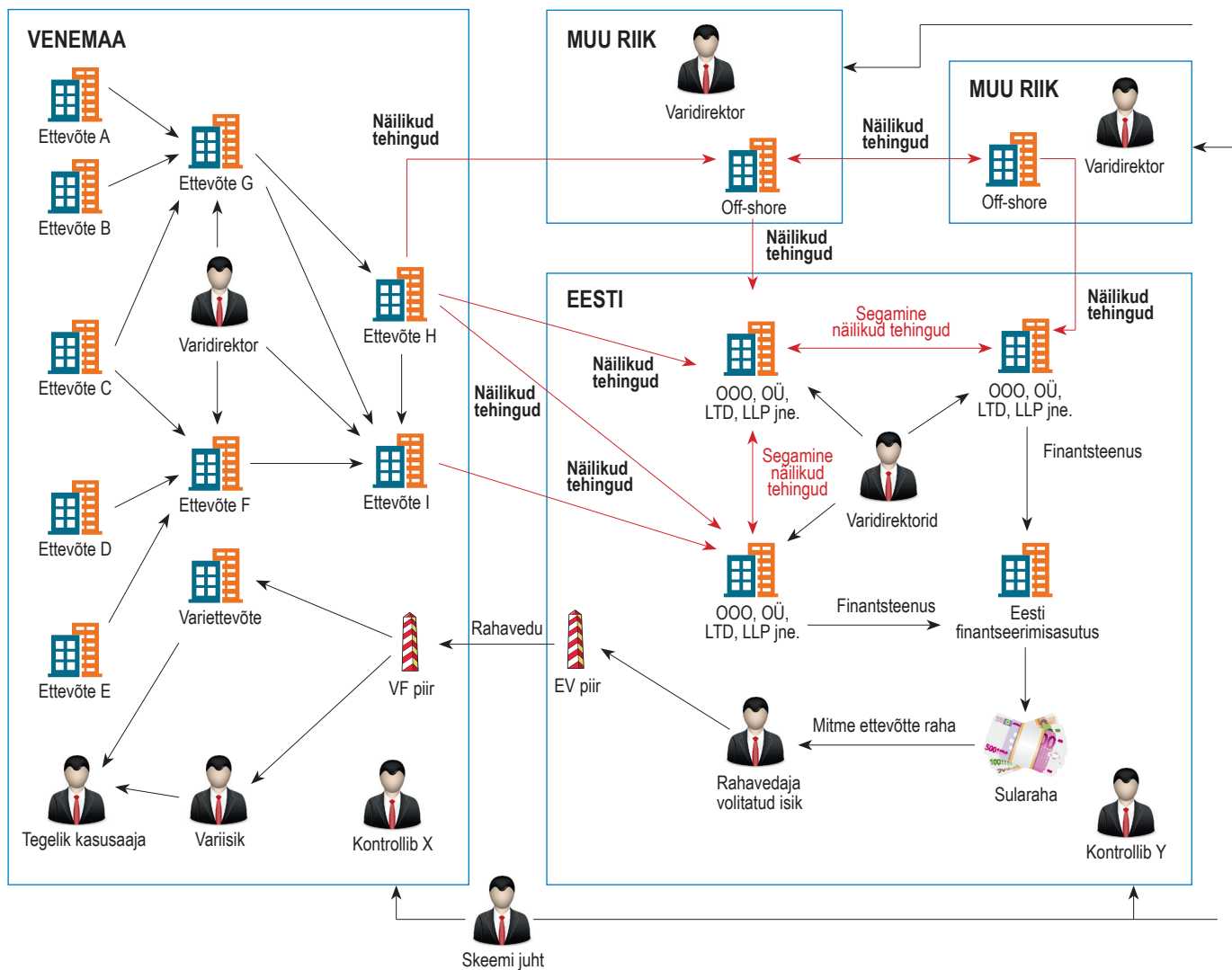
lülid kokkuostja ja importija vahel on kunstlikult võimalikult pikaks tehtud ja väidetavad importijad ei deklareeri käibemaksu üldse või teevad seda oluliselt väiksemas mahus.

Rahapesu andmebüroo hinnangul on romukulla skeem loodud ennekõike selleks, et maksude maksmisest kõrvale hoida ning varjata kulla võimalikku kriminaalset päritolu. Väidetavalt on kuld pärit Lätist, Leedust, Poolast ja Venemaalt.

TEADMATA PÄRITOLUGA RAHAVOOD VENEMAALT

Rahapesu kahtlusega tehingute puhul domineerivad jätkuvalt teadmata päritoluga rahavood Venemaalt, mida on varasemates rahapesu andmebüroo aastaraamatutes korduvalt kajastatud. Skeemid on muutunud keerukamateks. Tihti saabuavad rahad Eestisse teiste EL riikide kaudu. Pärast erinevate tehingute tegemist kantakse raha nn. mugavusriikidesse off-shore kontodele reaalsete arvete maksmise eest või viiakse sularahana Venemaale tagasi.

Rahapesuskeem on üldiselt järgmine. pärast eelkuri-tegu Venemaal kasutatakse kuriteo tulemusena saadud raha liikumise keerukamaks muutmiseks Vene ettevõtteid

Joonis 19. Näide Venemaalt pärit tundmatu päritoluga rahavoogude rahapesuskeemist.

(skeemil tähistatud A, B, C, D, E). Raha kantakse teiste ettevõtete kontodele (skeemil tähistatud F, G, H, I), mida kontrollivad kurjategijad. Sageli kasutatakse mitmeid etappe, et raha liikumise jälgimine kahtluse tekkimisel õiguskaitseasutustele keerukamaks muuta. Järgmise etapina viiakse raha fiktiivsete tehingutega Venemaalt välja, kasutades kurjategijate poolt kontrollitavaid ettevõtteid. Ka selles

faasis kasutatakse sageli mitmeid tehinguid, „segades“ kuritegelikku ja seaduslikult saadud raha. Lõpuks kantakse raha Eestis tegutsevate ettevõtete kontodele, kust see kas sularahaautomaadist või finantsteenuse pakkujate kaudu välja võetakse ja Venemaale tagasi viiakse.

ARVUTIKURITEGEVUSEST PÄRIT RAHADE PESEMINE

Arvutikasutajate hulk kasvab pidevalt, kuid kahjuks ei suuda teadlikkuse kasv arvuti kasutamisega kaasnevatest riskidest ja turvameetmetest (viirusetõrjete, tulemüüride kasutamine jne) sellega sammu pidada. Väheste teadmis- tega arvutikasutaja on kogenud häkkerile kerge ohver. Internetiavarus võimaldab kurjategijal jääda anonüümseks, raskendades seetõttu ka arvutikuritegude toimepanijate tabamist. Olukorra muudab õiguskaitseasutuste jaoks veelgi keerulisemaks see, et arvutikuritegevus ja sellele järgnev rahapesu on sageli rahvusvahelise iseloomuga. Võrreldes näiteks narkokuritegudega on risk vahele jääda oluliselt väiksem, kuid tulu teenimise võimalus samaväärne või suuremgi.

Järjest enam levivad uued Interneti vahendusel pakutavad teenused (internetipangandus, alternatiivsed maksevahendusteenused, e-poed, e-oksjonid jne) loovad uusi võimalusi ka kurjategijate jaoks. Nagu viitab ka eespool toodud joonis 15, on arvutikelmus rahapesu andmebüroo poolt edastatud materjalide korral kõige levinum eeldatav rahapesu eelkuriteoliik.

Levinuimad arvutikelmused on:

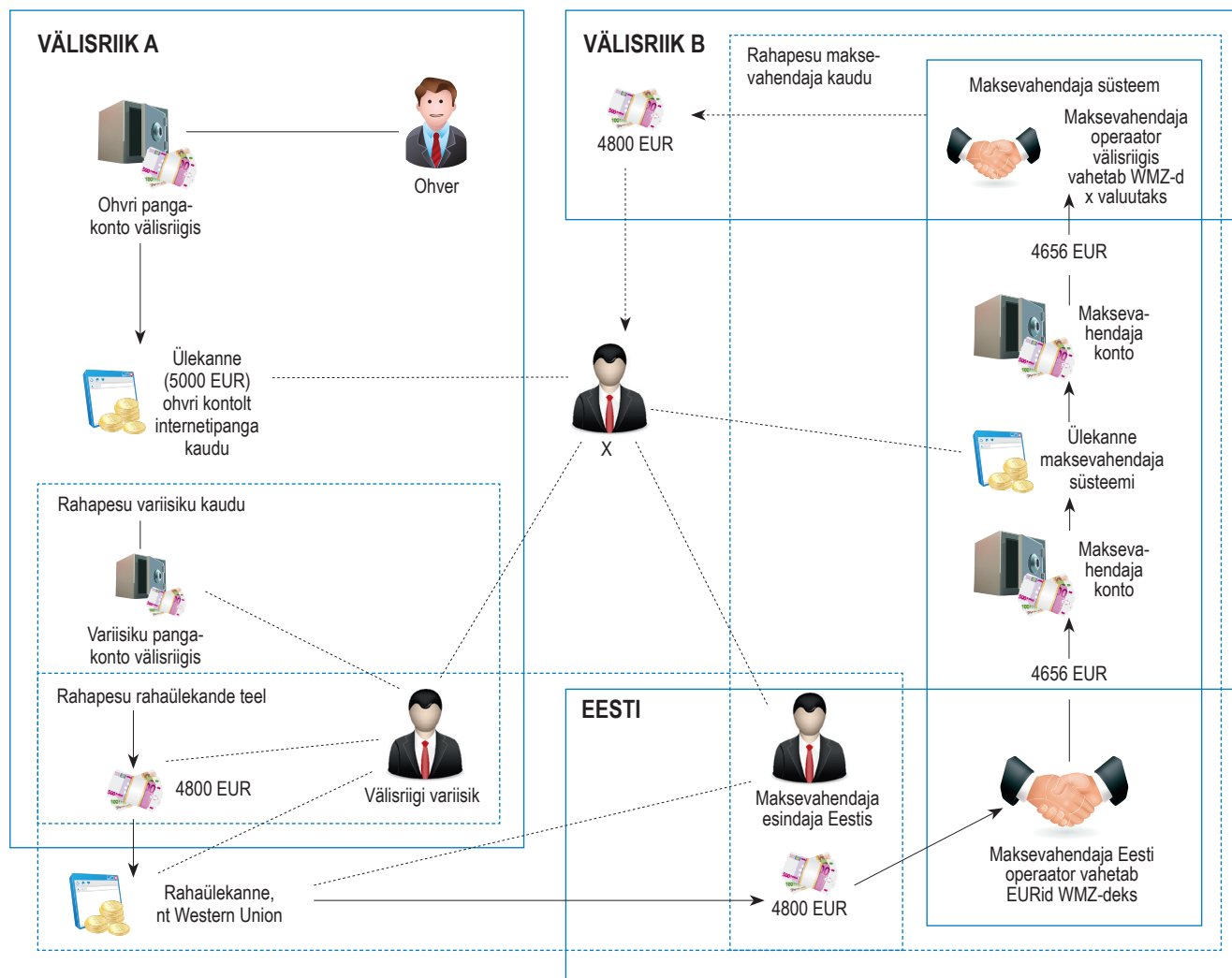
- Interneti-keskkonnas toimepandavad oksjoni- ja jae- müügipettused;
- libatööpakkumised stiilis „tööta kodus“, kus isikutelt petetakse välja nende pangakontode andmeid või palgatakse neid variisikuteks;
- identiteedivargused, näiteks vale isiku nimel kaupade ostmise ja muude tehingute tegemine;
- online investeerimiskelmused, kus inimesele pakutakse investeerimisvõimalusi, kuid tegelikkuses soovitakse teada saada tema isiku- või kontoandmeid ning pahaaimamatu klient jkaotab raha;
- krediitkaardipettused, kus erinevate skeemidega (mõned neist on ülal mainitud) kogutakse krediitkaardi- andmeid, millega tehakse internetikeskkonnas oste või kopeeritakse andmeid nii, et raha saab sularaha- automaadist välja võtta
- „õngitsemise“ skeemid
- Internetipanga kaustajaandmetega kauplemine.

Rahapesumeetodite osas on oluline silmas pidada, et kui

traditsioonilises rahapesuskeemis on rahapesijal tarvis su- laraha erinevate skeemidega integreerida finantssüsteemi, siis arvutikuritegevusest saadud tulu pesemisega on olu- kord vastupidine. Kurjategijad püüavad elektroonsel kujul ringlevat raha sularahas kätte saada. Skeemi organiseerija ja häkker ei pruugi olla sama isik, teatud juhtudel on häk- kerid viirust kasutades tuvastanud ohvri internetipanga kasutajatunnused või muud olulised andmed ning müü- nud selle info organisatoritele. Organisatorid püüavad palgata selles riigis, kus kuritegu toime pannakse, nn „fi- nantsmändžere, kelle kontole ohvri raha kantakse ja kel- lele antakse korraldus see raha omakorda teise riiki edasi kanda. Teises riigis on omakorda palgatud uued variisikud, kes raha sularahana välja võtavad ja üldjuhul „tundmatu- tele isikutele“ edasi toimetavad. Sageli kasutatakse sellise raha kandmiseks ka nn alternatiivseid maksevahendustee- nuseid (nt web-money, e-gold, e-money jne).

Näide tüüpilisest phishingu tüüpi arvutikelmusest ja selle- le järgnevast rahapesuskeemist on toodud joonisel 20.

Rahapesu andmebürool palub kutsub lugejat üles ole- ma oma andmete avaldamisega internetikeskkonnas väga ettevaatlik. Veenduge, et Teie arvuti oleks kaitstud kaasaegse tulemüüri ning viirusetõrje tarkvaraga. Soovi- tame mitte reageerida tööpakkumistele või kirjadele, kus pakutakse võimalust töötada kodus ning/või kus palutak- se anda oma pangakonto andmed. Kindlasti tuleks väga ettevaatlik olla oma krediitkaardi andmete sisestamisega veebikeskkonnas. Soovitame teha enne internetikeskkon- nas ostude sooritamist põhjalik taustauuring ja kasutada selleks otstarbeks eraldi kaarti, kus hoitavate vahendite maht on minimaalne. Kindlasti tuleks olla ettevaatlik ka internetioksjonitega. Selgitage välja oksjonikorraldaja ja müüja taust ning kontrollige, kas kontakttelefon ja aadress on ka tegelikkuses olemas. Olles ise ettevaatlik ja kohalda- des piisavaid hoolsusmeetmeid, on väiksem ka risk sattuda küberkuriteo ohvriks või tahtmatult kaasosaliseks rahape- su toimepanemisel (nt oma kontot kasutada võimaldavad isikud).

Joonis 20. Näide õngitsemis skeemist ja sellele järgnevast rahapesust.

3.2. KOHTUOTSUSED RAHAPESUS EESTIS AASTAL 2011

2011. aastal tegi Riigikohus mitu olulist rahapesu alast kohtuotsust. Kahel juhul tühistati eelmiste kohtuastmete süüdimõistev otsus (ühel juhul mõisteti isik õigeks ning teisel juhul saadeti asi ülevaatamiseks ringkonnakohtule) ning ühel juhul tühistati ringkonnakohtu õigeksmõistev ja jõustati maakohtu süüdimõistev otsus kokku kolme isiku suhtes.

2011. aastal tegi Riigikohus otsuse kohtusasjas 3-1-1-85-11, kus isikud olid maakohtus rahapesus süüdi ning ringkonnakohtus õigeks mõistetud. Ringkonnakohtus põhjendas õigeksmõistmist asjaoluga, et süüdistatavad suunasid kuriteo toimepanemise tulemusel saadud vara vahetusse lõpptarbimisse ning sestap pole nende tegevus käsitatav rahapesuna.

Seoses isikute A, B ja C süüditunnistamisega KarS § 394 lg 2 p 1 järgi märkis ringkonnakohtus, et maakohus käsitas rahapesuna esmalt näilise müügilepingu sõlmimist isikute A ja B vahel. Järgnevalt seda, et isik B kandis osa kinnistu müügist saadud rahast üle isiku C pangakontole ja võttis osa sularahas välja. Viimaks arvas maakohus, et isik A ja C panid rahapesu toime sellegagi, et kulutasid osa isikult B saadud rahast olmetehingutele ja võtsid osa sularahas välja. Kuna eeltoodust nähtuvalt suunasid süüdistatavad kuriteo toimepanemise tulemusel saadud vara vahetusse lõpptarbimisse, pole nende tegevus ringkonnakohtu otsuse kohaselt käsitatav rahapesuna ning isikud A, B ja C tuleb KarS § 394 lg 2 p 1 järgi õigeks mõista.

Kolleegium ei nõustu ringkonnakohtu seisukohaga ja märgib otsuses, et apellatsioonikohtus jättis ekslikult tähelepanuta, et maakohtu poolt tuvastatud asjaoludest nähtuvalt asusid süüdistatavad kuriteo toimepanemise tulemusena saadud tulu päritolu ja seost isikuga A varjama alates kinnistu vormistamisest isiku B nimele. Samuti tuvastas maakohus, et osa kinnistu müügist teenitud rahast kanti mitme OÜ pangakontodele ning kasutati laenude andmisega tegelevate äriühingute tegevuse finantseerimiseks. Ka kolleegiumi hinnangul nähtub maakohtu poolt tuvastatud asjaoludest üheselt,

Seisuga veebruar 2012 on jõustunud kolmteist 1. kohtuastmes ja kaks 2. kohtuastmes 2011. aastal tehtud otsust, kus isikud on süüdi mõistetud rahapesus. Kokku mõisteti rahapesus süüdi 50 isikut.

et isik A, B ja C varjasid ühiselt ja kooskõlastatult isiku A poolt toimepandud kelmuse tulemusel ebaseaduslikult omandatud vara päritolu ja seost isikuga A.

Arvestades, et pärast kinnistu edasimüümist kanti müügitehingust saadud raha erinevate osahingute pangakontodele, osales kuritegelikust taustast puhastatud raha ka legaalses majanduskäibes. Järelikult on ekslik arvamus, et süüdistatavad suunasid kriminaaltulu vahetusse lõpptarbimisse. Puutuvalt kelmuse teel omandatud kinnistu 360 000 krooni suurusesse väärtusesse, juhib kolleegium tähelepanu RpTRTS § 12 lg 2 p-le 2, mille kohaselt kohaldatakse rahapesu või terrorismi rahastamise tõkestamiseks hoolsusmeetmeid vähemalt tehingute juhuti tegemisel või vahendamisel, kui tehingu väärtus ületab 15 000 eurot (s.o 234 699 krooni). Võttes arvesse, et seadusandja on seega näinud 15 000 eurost suurema väärtusega tehingutes reaalselt ohtu rahandus- või majandussüsteemi normaalsele toimimisele, on arutelu selle üle, kas 360 000 krooni suuruse kriminaaltulu käitlemine täidab rahapesu koosseisu, asjakohatu.

Ülaltoodu kokkuvõtteks leiab kolleegium, et jättes süüdistatavate tegevusele karistusõigusliku hinnangu andmisel arvesse võtmata asjaolu, et kriminaaltulu osales legaalses majanduskäibes, kohaldas ringkonnakohtus ebaõigesti materiaalsoigust. Eelneva tõttu tühistab kolleegium ringkonnakohtu otsuse isikute A, B ja C õigeksmõistmises KarS § 394 lg 2 p 1 järgi ning jõustab selles osas maakohtu otsuse.

2011. aasta otsuses nr 3-1-1-41-11 on riigikohus põhjalikult avanud rahapesu mõiste olemust. Riigikohus toob oma otsuses välja, et rahapesu kujutab endast varjamis- või moondamistegevust, millega puhastatakse eelkuriteost saadud rahapesu objekt - kriminaaltulu - kuritegelikust taustast ja suunatakse sellisel teel saadud vara legaalsesse käibesse, kasutamaks seda näiliselt seadusliku tulu teenimiseks. Teisisõnu varjatakse kõnealusel viisil rahapesu eelset seost rahapesu objektiks oleva vara ja seda kuritegelikult kontrolliva isiku vahel. Seejuures tuleb silmas pidada, et kehtiva õiguse kohaselt ei ole välistatud isiku samaaegne karistamine nii eelkuriteo kui ka selle kuriteo läbi saadud vara suhtes toime pandud rahapesu eest. Samas on nõutav, et tuvastatud oleks eelkuriteona käsitatav kuriteosündmus.

Riigikohus toonitab, et KarS § 394 (rahapesu) näol on tegemist kahjustusdeliktiga. Selles koosseisus kirjeldatud käitumise eest karistusõigusliku vastutuse kehtestamisel on seadusandja eesmärgiks seadnud riigi rahandus- ja majandussüsteemi kaitsmise kuritegeliku varaga manipuleerimise eest, mitte igasuguse kuritegelikul teel saadud vara kasutamise kriminaliseerimise, mille käigus jääb vara tegelik päritolu varjatuks. Nii pole rahapesuna alust käsitada toiminguid, mille sisuks on kuritegeliku päritoluga vara käitlemine isiklikuks tarbeks ja mis pole suunatud rahandus- või majandussüsteemi ärakasutamisele (näiteks kuritegelikul teel saadud vara suunamine vahetusse lõpptarbitsemisse). Lisaks peab vara ebaseadusliku päritolu ja selle tegeliku omaniku varjamisel olema kuritegelikul teel saadud varaga tehtavates õigustoimingutes keskne osa, sest rahapesust ei saa rääkida näiteks siis, kui vara ebaseadusliku päritolu ja tegeliku omaniku varjamine on varaga tehtavates toimingutes üksnes kõrvaleesmärk või tagajärg.

Süüdistuse kohaselt panid isikud A, B, C, D, E ja F rahapesu toime sellega, et varjasid kannatanu poolt OÜ X pangakontodele kantud raha tegelikku omaniku ja ebaseaduslikku päritolu, tehes kuritegelikul teel saadud rahaga näilikke tehinguid. Eelkuriteoks, millest rahapesu objekt pärines, oli isikute A ja B poolt AS Y suhtes toime pandud kelmus. Kohtud tegid kindlaks,

et puidu müümise kohta koostatud arved puudutasid tegelikkuses mittetoimunud tehinguid. Samuti loeti tõendatuks, et kelmuse toimepanijatena ei võtnud isikud A ja B kannatanult saadud raha välja ise, vaid tegid seda kaassüüdistatavate abil süüdistusaktis näidatud viisil, s.o OÜ X pangakontole kantud summade edasise konverteerimise, ülekandmise ning sularahas väljavõtmise ja enda pangakontole kandmise teel.

Erinevalt maakohtust ei lugenud ringkonnakohus tuvastatuks, et süüdistatavate tegevuse keskne eesmärk oli raha ebaseadusliku päritolu varjamine. Seda järeldust põhjendas apellatsioonikohus asjaoluga, et näilikke arveid koostades tegutsesid isikud C, D, E ja F äriilistel kaalutlustel kauba vahendamiseks, milline käitumine kujutas endast süüdistatavatega seotud äriühingute igapäevast tegevust, millest ei saa tõsikindlalt järeldada raha ebaseadusliku päritolu varjarmist kui kesket eesmärki. Ringkonnakohtu arvamuse kohaselt ei kahjusta kirjeldatud kuritegeliku päritoluga vara kasutamise viis mingil moel ka riigi rahandus- või majandussüsteemi toimimist ega vasta seetõttu KarS § 394 lg 2 objektiivsetele tunnustele. Riigikohus jõudis järeldusele, et asudes võrreldes maakohtuga vastupidi ole seisukohale süüdistatavate tegevuses rahapesu koosseisu tunnuste ilmnamise osas, ei osutanud ringkonnakohus ühelegi tõendile, millele õigeksmõistva otsuse järeldustes tugineti.

Eeltoodust lähtudes tühistas Riigikohtu kriminaalkollegium ringkonnakohtu otsuse isikute A, B, C, D, E ja F õigeksmõistmises KarS § 394 lg 2 p 1 järgi ning saatis kriminaalasja tühistatud osas uueks arutamiseks ringkonnakohtule.

4. ETTEVAATAVALT AASTASSE 2012

2011. aastal algas uus ülemaailmne tüpoloogiate projekt, mida juhib Eesti rahapesu andmebüroo. Uuringu keskseks teemaks on tehingute peatamine ja pangakontode monitoorimine või olulised meetodid rahapesu ja terrorismi rahastamise efektiivseks tõkestamiseks. Uuringu eesmärgiks on anda ülevaade erinevatest kasutatavatest süsteemidest, hinnata nende efektiivsust, kitsaskohti ja lahendusvõimalusi. Uuring valmib eeldatavalt 2012. aasta lõpuks ning tulemused avaldatakse suure tõenäosusega 2013. aasta alguses.

Siseriiklikul tasandil on oodata mitmeid muudatusi rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses. Seadusemuudatused on hetkel Riigikogus menetlemisel ning peaksid jõustuma 2012. aasta jooksul. Kuna 2013. aastal toimub Eesti IV vooru rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmete hindamine Euroopa Nõukogu Moneyvali ekspertkomitee poolt, tuleb alustada selle ettevalmistamisega. Teostada tuleb ka riiklik rahapeus ja terrorismi rahastamise riskianalüüs.

Rahapesu andmebüroo kavatseb keskendada 2012. aastal jätkuvalt prioriteetsetele valdkondadele, eelkõige rahapesule, mis on seotud Eesti-Vene suunalise sularaha veoga, arvutikuritegevusega, maksupettustega ning organiseeritud kuritegevusega.

Rahapesu andmebüroo juhib ülemaailmset uuringut, mille keskmes on tehingute peatamine ja pangakontode monitoorimine.